

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації «Окрема думка судді органу конституційної юрисдикції: порівняльно-правове дослідження» здобувача ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Сподарик Марти Богданівни

1. Актуальність теми дисертації

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлюється тим, що, останнім часом багато рішень Конституційного Суду супроводжуються не однією, а кількома окремими думками, у яких судді викладають свою позицію більш детально, висловлюючи свою часткову або цілковиту згоду чи незгоду з колегіальним рішенням, вказують на недоліки в розгляді конкретного питання в рамках прийнятого судом рішення тощо.

Наявність окремих думок впливає на незалежність суддів і рівень довіри до органу конституційної юрисдикції як установи загалом. Проте потужність такого впливу залежить від виду, якості й обґрунтованості самих окремих думок.

Вже існуючі дослідження в цій сфері, безперечно, є вагомим внеском у наукову розробку питань, пов'язаних з інститутом окремої думки судді органу конституційної юрисдикції. Однак станом на сьогодні у вітчизняній літературі з конституційного права є лише одна публікація монографічного плану, присвячена виключно проблематиці інституту окремої думки судді органу конституційної юрисдикції, класифікації окремих думок, значенню, передумовам та наслідкам їх викладення. Тож актуальність, наукове та практичне значення дисертаційного дослідження визначається необхідністю заповнення прогалин й зосередження уваги на порівняльно-правовому дослідженні теоретичних і практичних аспектів викладення окремої думки суддею органу конституційної юрисдикції.

Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою Радою Львівського національного університету імені Івана Франка 06.12.2017 р. (протокол № 43/12).

2. Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри

Дисертаційну роботу виконано відповідно до наукової теми кафедри конституційного права Львівського національного університету імені Івана Франка «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення розвитку української держави, конституційно-правових інститутів в умовах реформи децентралізації

публічної влади» (номер державної реєстрації 0121U110203, науковий керівник – проф. Гураль П. Ф., термін виконання 01.01.2021–31.12.2023 р.р.).

3. Особистий внесок здобувачки в отриманні наукових результатів

Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, у якому прослідковується авторський підхід до розкриття основних теоретичних та практичних аспектів викладення окремих думок суддями органу конституційної юрисдикції на основі практики Конституційного Суду України та органів конституційної юрисдикції інших країн, доктринальних напрацювань, відповідних положень національного законодавства й міжнародного досвіду правового регулювання вказаної сфери відносин.

Зокрема, у Розділі 1: «Теоретичні та методологічні засади порівняльно-правового дослідження окремої думки судді органу конституційної юрисдикції» проаналізовано стан дослідження інституту окремої думки судді органу конституційної юрисдикції та методологічні засади проведеного порівняльно-правового дослідження.

Розділ 2: «Окрема думка судді органу конституційної юрисдикції як конституційно-правовий феномен» присвячено аналізу ознак, видів та форм окремої думки судді органу конституційної юрисдикції, а також її функцій.

До ознак окремої думки судді органу конституційної юрисдикції належать: *спеціальний суб'єкт викладення* – окрема думка має бути викладена суддею органу конституційної юрисдикції, що брав участь у розгляді справи; *добровільний характер* викладення окремої думки суддею органу конституційної юрисдикції; *письмова форма викладення*; окрема думка судді публікується разом з рішенням органу конституційної юрисдикції (рішенням, висновком чи ухвалою); *відмінність позиції судді*, викладеній у окремій думці, від позиції більшості від складу органу конституційної юрисдикції; *відсутність юридичної сили*.

Було проведено класифікацію окремих думок за такими критеріями: відповідно до позиції судді щодо кінцевого рішення суду, окремі думки поділяють на окремі думки згоди та незгоди («збіжні» та «розбіжні»). За кількістю суб'єктів-авторів окремі думки можуть бути викладені одним суддею або ж написані у співавторстві декількома суддями. За фактом публікації окремі думки бувають відкриті (опубліковані разом з рішенням більшості) та закриті (додані до матеріалів справи, але не оприлюднені). Відкриті окремі думки можна поділити на анонімні, що публікуються без вказівки на автора (-ів), і такі, що публікуються із вказівкою на автора (-ів). Окремі думки також можна поділити

на види, в залежності від акту суду, щодо якого їх було викладено (рішення, висновку чи ухвали).

В межах дослідження виокремлено систему функцій окремої думки судді органу конституційної юрисдикції, а саме: *комунікативну функцію; прогностичну функцію; функцію сприяння зростанню якості колегіальних рішень органів конституційної юрисдикції; відмежовувальну функцію та функцію сприяння зростанню суддівської незалежності.*

Доведено існування передумов (факторів), що впливають на виникнення в судді бажання скористатися своїм правом на викладення окремої думки. Це, зокрема, такі чинники як: строк перебування судді на посаді; рід зайнятості до призначення на посаду судді органу конституційної юрисдикції; суб'єкт призначення на посаду; тип справи, що перебуває на розгляді. Встановлено відсутність взаємозв'язку між досвідом перебування на посаді судді та частотою викладення окремих думок.

У Розділі 3: «Світовий досвід функціонування інституту окремої думки судді органу конституційної юрисдикції та перспективи його розвитку в Україні» проведено порівняльно-правовий аналіз законодавства та практики викладення окремих думок суддями спеціалізованих органів конституційно юрисдикції зарубіжних держав та суддями загальних судів, що діють як органи конституційної юрисдикції, в такий спосіб поділивши досліджувані держави на дві категорії.

Окремо виділено та проаналізовано країни, де на законодавчому рівні передбачена заборона на викладення або публікацію окремих думок суддів органу конституційної юрисдикції, у зв'язку з безумовним дотриманням принципу таємниці нарадчої кімнати. Встановлено, що позиції, викладені в окремих думках в майбутньому часто стають позицією більшості. Обґрунтовано, що «золотою серединою» між крайнощами судового індивідуалізму та колективізму можна вважати процедуру циркуляції окремих думок до прийняття колегіального рішення. Доведено, що будь-яке штучне намагання створити видимість одностайності та за всіляку ціну обмежити суддів у їхньому праві на викладення окремої думки не сприяє зростанню авторитету чи незалежності судової установи, та не має позитивного впливу на процес здійснення правосуддя загалом.

Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено в 11 публікаціях, серед яких: 3 статті в наукових фахових виданнях України, 1 стаття в іноземному виданні, 7 тез доповідей на науково-практичних конференціях. Аналіз наукових праць за темою дисертації дає змогу стверджувати, що опубліковані матеріали повною мірою відображають основні положення та висновки проведеного дослідження.

4. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором вирішень, висновків, рекомендацій

Результати дисертаційного дослідження є науково обґрунтованими та достовірними, оскільки отримані внаслідок застосування загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Зазначені результати дослідження багаторазово апробовано у вигляді доповідей на науково-практичних конференціях та науковому семінарі, а також перевірено під час рецензування публікацій у фахових виданнях України й іноземних держав.

5. Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру

У дисертації вперше:

1) виокремлено систему функцій окремої думки судді органу конституційної юрисдикції та розкрито їх зміст, а саме: *комунікативна функція* – окрема думка є інструментом діалогу зі суспільством, правовою спільнотою, а також з органами державної влади. Вона також заохочує до дискусії щодо проблемних правових питань; *прогностична функція* – окрема думка може містити прогресивні, за юридичним змістом, погляди судді, які з часом будуть визнані й отримують своє відображення в законодавчих нормах; *функція сприяння зростанню якості колегіальних рішень органів конституційної юрисдикції* – загроза того, що суддя може викласти окрему думку незгоди, зумовлює більш інтенсивні дискусії серед суддів, внаслідок чого колегіальні рішення стають краще обґрунтованими; *відмежовувальна функція* – окрема думка (незгоди) є єдиним, що може відмежувати позицію судді від колегіального рішення, при цьому він зберігає свою репутацію, як, наприклад, у разі прийняття більшістю суперечливих з погляду права рішень; *функція сприяння зростанню суддівської незалежності* – викладення окремої думки у випадку незгоди з колегіальним рішенням (мотивувальною або резолютивною частиною) є засобом забезпечення індивідуальної незалежності конкретного судді органу конституційної юрисдикції;

2) визначено межі реалізації суддею права на викладення окремої думки. Ними є темпоральні межі викладу окремої думки, встановлені Законом України «Про Конституційний Суд України» та Регламентом Конституційного Суду України та етичні межі, передбачені Кодексом суддівської етики та Бангалорськими принципами поведінки суддів;

3) встановлено соціальні та правові передумови, що сприяють або, навпаки, перешкоджають виникненню у суддів органу конституційної

юрисдикції бажання скористатися своїм правом на викладення окремої думки. До них належать: строк перебування судді на посаді, рід зайнятості до призначення на посаду судді, тип справи, що перебуває на розгляді, та суб'єкт призначення судді на посаду. Доведено, що строк перебування на посаді має значення, проте може як сприяти бажанню викладати окрему думку, так і не сприяти. Обґрунтовано, що одним з найвагоміших чинників впливу є тип справи, що перебуває на розгляді, зокрема її складність та політизованість.

4) встановлено відсутність взаємозв'язку між попереднім досвідом суддівської роботи та частотою викладення окремих думок суддею;

5) доведено існування прямого взаємозв'язку між дотриманням принципу таємниці нарадчої кімнати та способом правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних з інститутом окремої думки судді органу конституційної юрисдикції: чим суворіше дотримуються принципу таємниці нарадчої кімнати у державі – тим більш закритою буде інформація щодо змісту та кількості викладених окремих думок суддями органу конституційної юрисдикції;

6) обґрунтовано необхідність внесення змін до законодавства, які передбачали б можливість викладення окремої думки суддями органу конституційної юрисдикції у співавторстві та вимоги до форми її викладу. Зокрема, обґрунтовано необхідність вказівки на різновид окремої думки в її найменуванні задля спрощення аналізу змісту окремої думки судді органу конституційної юрисдикції;

отримали подальший розвиток:

1) проблематика негативного впливу окремих думок на репутацію органу конституційної юрисдикції як колегіального органу. Так, обґрунтовано, що наявність окремих думок не тільки не впливає негативно на репутацію судової установи, а навіть підвищує в суспільстві рівень довіри до неї, оскільки з огляду на посилення незалежності окремого судді зростає і довіра до нього;

2) дослідження взаємозв'язку принципу колегіальності та окремих думок суддів, зокрема: обґрунтовано, що цей принцип не вимагає відсутності будь-яких виявів незгоди серед суддів чи певної фіксованої їх квоти, тому окремі думки не завдають йому шкоди, а сприяють дискусії та зростанню якості рішень суду;

3) система ознак окремої думки судді органу конституційної юрисдикції, до якої належать: *спеціальний суб'єкт викладення* – окрема думка має бути викладена суддею органу конституційної юрисдикції, що брав участь у розгляді справи; *добровільний характер* викладення окремої думки суддею органу конституційної юрисдикції; *письмова форма викладення*; окрема думка

судді публікується разом з рішенням органу конституційної юрисдикції (рішенням, висновком чи ухвалою); відмінність позиції судді, викладеній у окремій думці, від позиції більшості від складу органу конституційної юрисдикції; відсутність юридичної сили.

6. Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації

6.1. Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Сподарик М. Б. Реформування КСУ в контексті законодавчих змін 2016–2018 років. *Український часопис конституційного права*. 2018. № 1 (6). С. 49–53.

2. Сподарик М. Б. Порівняльно-правове дослідження феномену окремої думки судді КСУ та ЄСПЛ. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2018. № 5. С. 29–31.

3. Сподарик М. Б. Окрема думка судді суду загальної та конституційної юрисдикції: порівняльно-правове дослідження. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2020. № 1. С. 54–57.

6.2. Публікації у наукових періодичних виданнях інших держав

1. Spodaryk M. Separate opinion of a judge of the body of Constitutional Jurisdiction in common law countries. *Legea și viața: міжнародний правовий журнал*. 2018. No. 12/2. P. 132–135.

7. Апробація основних результатів дослідження на конференціях, симпозіумах, семінарах тощо

1. Сподарик М. Окрема думка судді органу конституційної юрисдикції: аргументи за і проти. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*: матер. XXIV звіт. наук.-практ. конф. (м. Львів, 7–8 лют. 2018 р.): у 2 ч. Львів. Юрид. фак-т ЛНУ імені Івана Франка, 2018. Ч. 2. С. 138–141.

2. Сподарик М. Функції окремої думки судді Конституційного Суду України. *Пріоритетні напрями розвитку сучасної юридичної науки*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 14–15 верес. 2018 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2018. С. 24–28.

3. Сподарик М. Роль окремої думки судді конституційного суду. *Сучасний вимір прав людини: конституційний контекст. XI Тодиківські читання*: зб. тез наук. доп. і повідомл. Міжнар. наук. конф. (м. Харків, 26–27 жовт. 2018 р.) / за

заг. ред. проф. А. П. Гетьмана; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Вид-во «Права людини», 2018. С. 246–247.

4. Сподарик М. Статус судді та право на свободу вираження поглядів. *Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи*: матер. XVIII Міжн. студ.-асп. наук. конф. (м. Львів, 18–19 квіт. 2019 р.). Львів: Юрид. фак-т ЛНУ імені Івана Франка, 2019. С. 66–67.

5. Сподарик М. Деякі етичні аспекти висловлення окремої думки суддею органу конституційної юрисдикції. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*: матер. XXVI звіт. наук.-практ. конф. (м. Львів, 6–7 лют. 2020 р.): у 2 ч. Львів: Юрид. фак-т ЛНУ імені Івана Франка, 2020. Ч. 2. С. 116–117.

6. Сподарик М. Особливості окремих думок у Федеральному Конституційному Суді Федеративної Республіки Німеччина. *Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи*: матер. XIX Міжн. студ.-асп. наук. конф. (м. Львів, 24 квіт. 2020 р.). Львів: Юрид. фак-т ЛНУ імені Івана Франка, 2020. С. 52–53.

7. Сподарик М. Становлення та розвиток інституту окремої думки судді Конституційного Суду України. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*: матер. XXVII звіт. наук.-практ. конф. (м. Львів, 5–6 лют. 2021 р.): у 2 ч. Львів: Юрид. фак-т Львівського національного університету імені Івана Франка, 2021. Ч. 1. С. 124–125.

Тема дослідження була висвітлена на науково-практичному семінарі аспірантів юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка (20 травня 2020 р.).

8. Наукове значення виконаного дослідження із зазначенням можливих наукових галузей та розділів програм навчальних курсів, де можуть бути застосовані отримані результати

У дисертації досліджено найважливіші теоретичні та практичні аспекти пов'язані з інститутом окремої думки судді органу конституційної юрисдикції та реалізації суддями права на викладення окремої думки. В результаті здійсненого дослідження сформульовано теоретичні положення, висновки та пропозиції, які можуть бути використані у навчальному процесі закладів вищої освіти під час підготовки навчальних програм, посібників та підручників, в межах викладання навчальних дисциплін «Конституційне право», «Конституційне право зарубіжних країн» та «Конституційний процес», а також спецкурсів для студентів юридичних спеціальностей; для підготовки та розроблення навчальних посібників, підручників, методичних вказівок.

9. Практична цінність результатів дослідження із зазначенням конкретного підприємства або галузі, де вони можуть бути застосовані

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані:

- у законотворчій діяльності – для вдосконалення чинних нормативно-правових актів, що стосуються правового регулювання питань, пов'язаних з викладенням окремої думки суддею Конституційного Суду України;

- у правозастосовній діяльності – Конституційним Судом України та іншими судами в контексті реалізації суддями права на викладення окремої думки;

- у науково-дослідній сфері – під час подальших досліджень та поглиблення теоретичних напрацювань щодо інституту окремої думки судді органу конституційної юрисдикції.

10. Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення

Дисертація за структурою, мовою та стилем викладення відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України.

Дисертацію заслухано та обговорено на науковому семінарі кафедри конституційного права Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 16 від 06.12.2023 р.). У ході обговорення дисертації суттєвих зауважень, які стосуються суті роботи, не було висунуто.

Дисертаційна робота Сподарик Марти Богданівни «Окрема думка судді органу конституційної юрисдикції: порівняльно-правове дослідження» є завершеним науковим дослідженням в межах поставлених завдань, в якому розкрито конституційно-правові особливості інституту окремої думки судді органу конституційної юрисдикції та практичні аспекти викладення окремої думки суддями на основі вітчизняної та зарубіжної судової практики, аналізу доктринальних праць, відповідних положень національного законодавства й міжнародного досвіду правового регулювання вказаної сфери відносин.

Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено у 3 (трьох) наукових статтях (з них 3 (три) у фахових виданнях України, 1 (одна) у наукових виданнях інших держав) та 7 тезах доповідей на конференціях.

На основі вищенаведеного можна зробити такі висновки щодо поданої дисертаційної роботи:

1. За актуальністю обраної теми, обсягом, достовірністю та рівнем апробації отриманих результатів, науковою новизною, обґрунтованістю висновків, практичною цінністю дисертаційна робота «Окрема думка судді органу конституційної юрисдикції: порівняльно-правове дослідження» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (з наступними змінами).

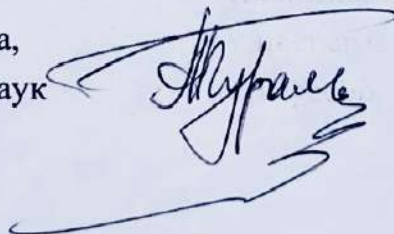
2. Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» (галузь знань 08 «Право»).

3. Наукові праці Сподарик М.Б., опубліковані за результатами дисертаційної роботи, за кількістю та якістю відповідають пп. 8-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 .

4. Дисертація «Окрема думка судді органу конституційної юрисдикції: порівняльно-правове дослідження» Сподарик Марти Богданівни рекомендується для подання до розгляду та захисту у спеціалізованій вченій раді.

Головуючий на засіданні наукового семінару
завідувач кафедри конституційного права

Львівського національного
університету імені Івана Франка,
професор, доктор юридичних наук

Павло ГУРАЛЬ

6 грудня 2023 року

Підпис доктора юридичних наук, професора *Людмила ПІДПРИСТА* підтверджую.

Вчений секретар
Львівського національного
університету імені Івана Франка,
доцент

Ольга ГРАБОВЕЦЬКА